

یک دهه تجارت کالایی ایران با ترکیه

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
معاونت بررسی های اقتصادی

تهیه کننده: فروغ کریمی امیرکیاسر

ناظر: عاطفه قاسمیان

واحد گردآوری و تحلیل آمارهای اقتصادی

معاونت بررسی‌های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

اسفند ۱۳۹۹

از طریق پست الکترونیکی زیر می‌توانید پیشنهادهای و نظرات اصلاحی خود را به واحد مربوطه منعکس نمایید:

economic.tccim@gmail.com

استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

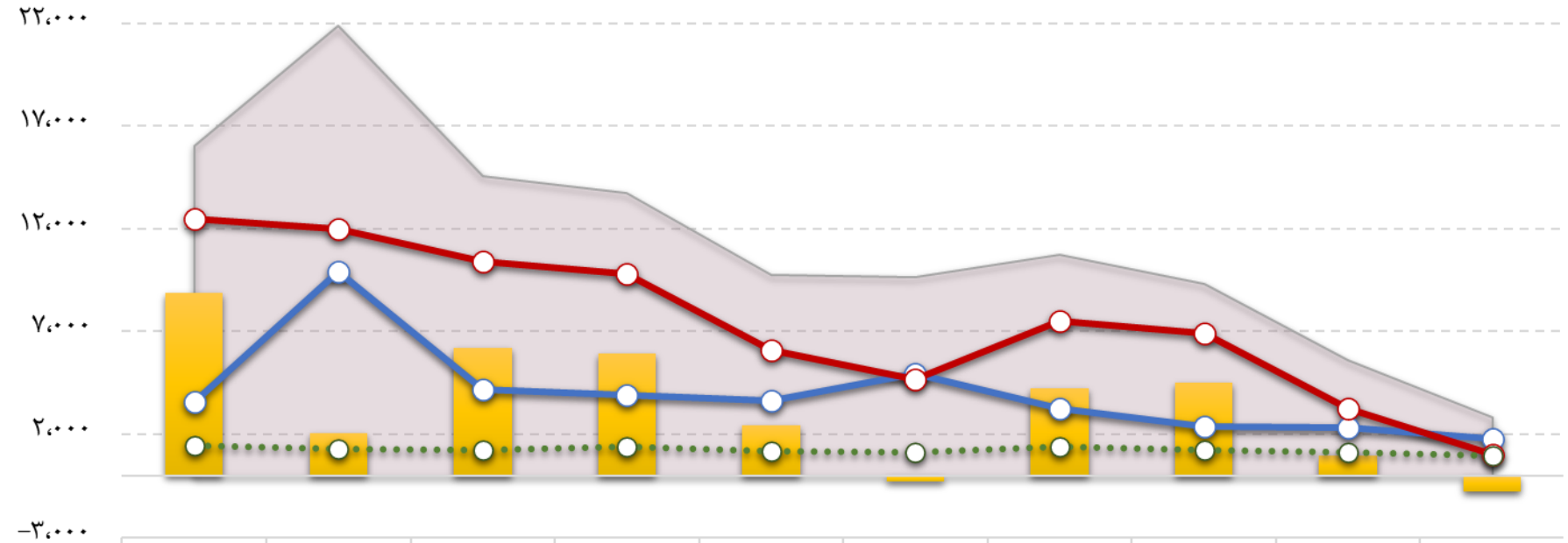
تجارت کالایی ایران و ترکیه طی ۱۰ سال اخیر (از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۰) به طور قابل توجهی افت داشته است. بیشترین میزان تجارت این دو کشور مربوط به سال ۲۰۱۲ می‌شود که حدود ۲۲ میلیارد دلار بوده است. از این میزان حدود ۱۲ میلیارد دلار آن صادرات ایران به ترکیه و حدود ۱۰ میلیارد دلار آن واردات ایران از این کشور بوده است. علت بالا بودن تجارت ایران با ترکیه در این سال، بالا بودن ارزش واردات ایران از ترکیه، در مقایسه با سال‌های پیش و بعد از آن، است. ارزش صادرات ایران به ترکیه از سال ۲۰۱۱ به بعد روند کاهشی را طی کرده و از حدود ۱۲.۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۱ به ۴.۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۶ رسیده؛ پس از آن، با امضای برجام روند صادرات ایران به ترکیه کمی قوت گرفت و در سال ۲۰۱۷ به ۷.۵ میلیارد دلار رسید. با این حال، با خروج آمریکا از برجام و تشدید تحریم‌ها علیه ایران (به‌خصوص در دو سال اخیر)، طی سال‌های بعد صادرات ایران به ترکیه به طور بی‌سابقه‌ای کاهش یافت و در نهایت به یک میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ رسید.

بخش عمده‌ای از کاهش صادرات ایران به ترکیه ناشی از افت صادرات اقلام نفتی (فصل ۲۷ کتاب تعرفه) بوده و صادرات غیرنفتی به ترکیه طی این مدت همانند صادرات نفتی نوسان‌های قابل توجهی را تجربه نکرده است.

با این حال، طی مدت مورد بررسی، واردات ایران از ترکیه نوسانات کمتری را تجربه کرده است. بالاترین رقم واردات ایران از این کشور مربوط به سال ۲۰۱۱ (حدود ۱۰ میلیارد دلار) و کمترین آن نیز مربوط به سال ۲۰۲۰ (حدود ۱.۸ میلیارد دلار) است.

طی ده سال مورد بررسی، تجارت ایران با ترکیه تنها در دو سال با کسری تراز بازرگانی همراه بوده که یکی از آن‌ها مربوط به سال ۲۰۱۶ (کسری ۲۶۶ میلیون دلاری) و مورد دوم در سال ۲۰۲۰ (کسری ۷۶۶ میلیون دلاری) اتفاق افتاده که عمدتاً به دلیل کاهش صادرات ایران به این کشور بوده است.

روند تجارت ایران و ترکیه طی سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۰ - میلیون دلار

	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	۲۰۲۰
کل تجارت ایران با ترکیه (میلیون دلار)	۱۶,۰۵۱	۲۱,۸۸۶	۱۴,۵۷۶	۱۳,۷۱۹	۹,۷۶۰	۹,۶۶۶	۱۰,۷۵۱	۹,۳۲۴	۵,۵۸۶	۲,۸۲۳
تراز تجاری ایران با ترکیه (میلیون دلار)	۸,۸۷۲	۲,۰۴۳	۶,۱۹۱	۵,۹۴۷	۲,۴۳۲	-۲۶۶	۴,۲۳۳	۴,۵۳۸	۹۵۵	-۷۶۶
واردات ایران از ترکیه (میلیون دلار)	۳,۵۹۰	۹,۹۲۲	۴,۱۹۳	۳,۸۸۶	۳,۶۶۴	۴,۹۶۶	۳,۲۵۹	۲,۳۹۳	۲,۳۱۵	۱,۷۹۴
صادرات ایران به ترکیه (میلیون دلار)	۱۲,۴۶۲	۱۱,۹۶۵	۱۰,۳۸۳	۹,۸۳۳	۶,۰۹۶	۴,۷۰۰	۷,۴۹۲	۶,۹۳۱	۳,۲۷۱	۱,۰۲۹
صادرات غیر نفتی ایران به ترکیه (میلیون دلار)	۱,۴۴۱	۱,۲۶۷	۱,۲۵۹	۱,۴۱۳	۱,۱۹۶	۱,۱۲۹	۱,۳۹۱	۱,۲۲۵	۱,۱۴۶	۹۸۰

صادرات ایران به ترکیه به تفکیک قسمت‌های کتاب تعرفه

ترکیب صادرات ایران به ترکیه به تفکیک قسمت‌های کتاب مقررات صادرات و واردات طی سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۰ تغییر کرده و این تغییر عمدتاً ناشی از کاهش قابل توجه ارزش صادرات قسمت ۶ کتاب تعرفه (محصولات صنایع شیمیایی و صنایع وابسته به آن) بوده است. صادرات ایران به ترکیه در رابطه با کالاهای این قسمت در سال ۲۰۱۱ بیش از ۱۱ میلیارد دلار بوده که در سال ۲۰۲۰ به ۲۳۸ میلیون دلار رسیده است. البته بخش عمده‌ای از این کاهش ناشی از افت صادرات فصل ۲۷ (سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آن‌ها؛ مواد قیری؛ موم‌های معدنی) بوده که در سال ۲۰۲۰ نسبت به ۲۰۱۱، با کاهش ۹۹.۶ درصدی همراه بوده است. بدون در نظر گرفتن فصل ۲۷، ترکیب اقلام عمده صادراتی ایران به ترکیه طی ۱۰ سال تغییری نداشته و همچنان تنوع اقلام عمده صادراتی محدود است.

دو قسمت ۱۵ «فلزات معمولی و مصنوعات از آنها» و قسمت ۷ «مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از این مواد، کائوچو و اشیای ساخته شده از کائوچو»، در سال ۲۰۱۱ گروه کالایی‌های با رتبه‌های دوم و سوم به لحاظ ارزش صادرات ایران به ترکیه بوده‌اند. در سال ۲۰۲۰ با افت شدید صادرات ایران در قسمت ۶ کتاب تعرفه (محصولات صنایع شیمیایی و صنایع وابسته به آن)، دو گروه ۱۵ و ۷، به ترتیب جایگاه اول و دوم را به خود اختصاص داده‌اند و «محصولات صنایع شیمیایی و صنایع وابسته به آن» در جایگاه سوم قرار گرفته است.

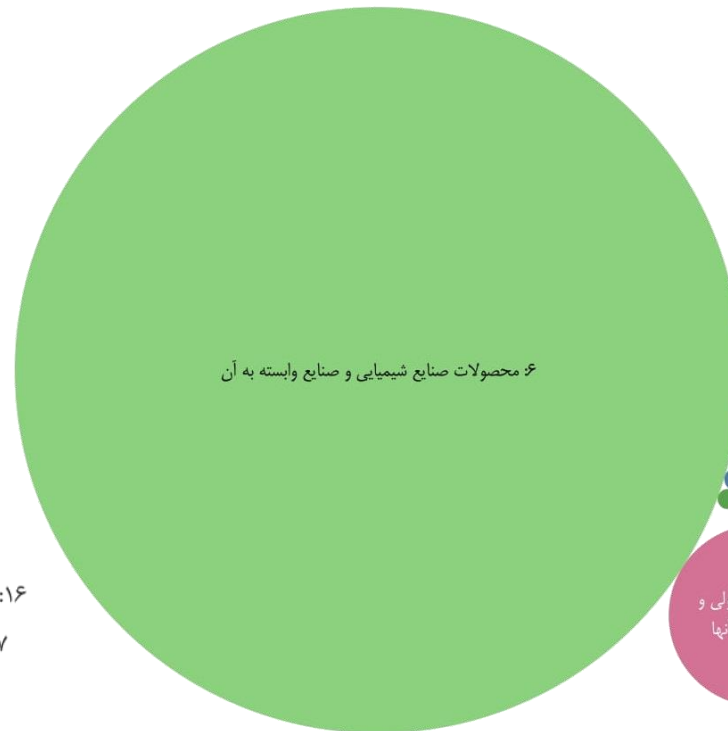
فصل ۳۹ «مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از این مواد» از قسمت ۷ کتاب تعرفه در سال ۲۰۱۱ با ۴۵۸ میلیون دلار صادرات، سهم حدود ۴ درصدی از کل صادرات ایران به ترکیه را داشته و در سال ۲۰۲۰ با اینکه ارزش صادرات این فصل تعرفه کاهش ۴۶ درصدی را نسبت به ۲۰۱۱ تجربه کرده، اما سهم آن از کل صادرات ایران به ترکیه به حدود ۲۴ درصد رسیده و به عنوان گروه کالایی عمده صادراتی ایران به ترکیه ثبت شده است.

در سال ۲۰۲۰، دو فصل ۷۴ (مس و مصنوعات از مس) و ۷۹ (روی و مصنوعات از روی)، از قسمت ۱۵ کتاب تعرفه، به ترتیب در جایگاه‌های دوم و سوم فصول عمده صادراتی ایران به ترکیه قرار دارند. این دو فصل، در سال ۲۰۱۱ به ترتیب جایگاه‌های دوم و پنجم را داشته‌اند.

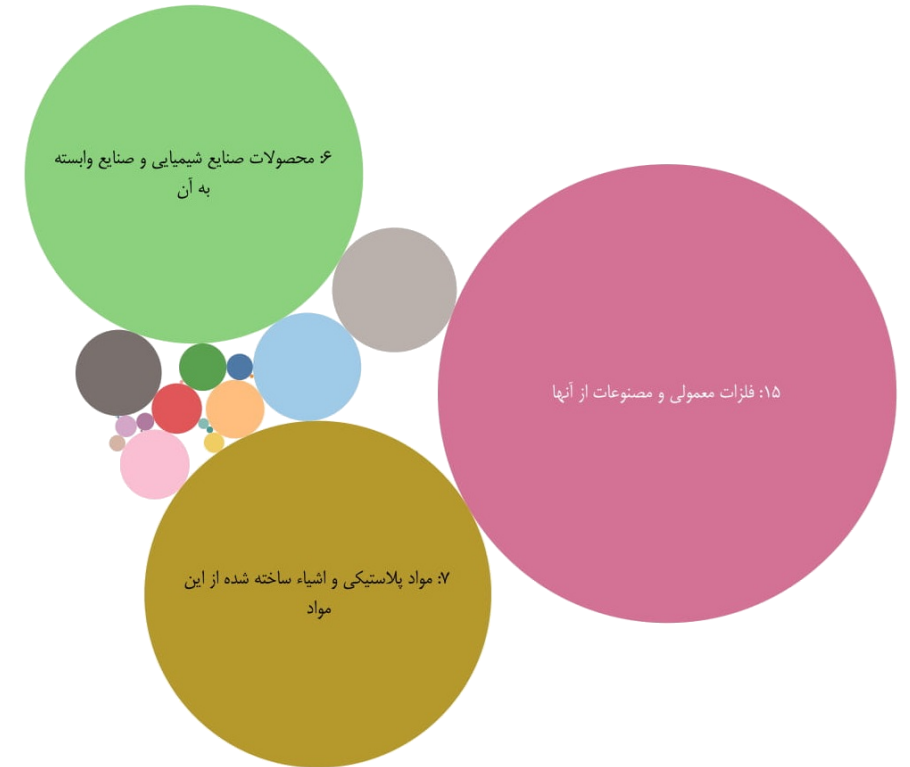
ترکیب صادرات ایران به ترکیه به تفکیک قسمت‌های کتاب تعرفه

- ۱: حیوانات زنده، محصولات حیوانی
- ۲: محصولات نباتی
- ۳: چربی‌ها و روغن‌های حیوانی یا نباتی
- ۴: محصولات صنایع غذایی، نوشابه‌ها...
- ۵: محصولات معدنی
- ۶: محصولات صنایع شیمیایی و صنایع وابسته به آن
- ۷: مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از این مواد
- ۸: پوست خام، چرم، پوستهای نرم و اشیای ساخته شده از این مواد
- ۹: چوب و اشیای چوبی...
- ۱۰: خمیر چوب یا سایر مواد الیافی سلولزی...
- ۱۱: مواد نسجی و مصنوعات از این مواد
- ۱۲: کفش، کلاه، چتر آفتابی، عصا...
- ۱۳: مصنوعات از سنگ، گچ، سیمان،...
- ۱۴: مروارید طبیعی یا پرورده، سنگ‌های گرانبها یا نیمه گرانبها ...
- ۱۵: فلزات معمولی و مصنوعات از آنها
- ۱۶: ماشین‌آلات و وسایل مکانیکی، ادوات برقی، اجزاء و قطعات آنها...
- ۱۷: وسایل نقلیه زمینی، هوایی، آبی و تجهیزات ترابری مربوط به آنها
- ۱۸: آلات و دستگاه‌های اپتیک، عکاسی، سینماتوگرافی، سنجش...
- ۱۹: اسلحه و مهمات، اجزاء، قطعات و متفرعات آنها
- ۲۰: کالاها و مصنوعات گوناگون
- ۲۱: اشیای هنری، اشیای کلکسیون و عتیقه
- ۲۲: کالاهایی که در جای دیگر ذکر نشده

۲۰۱۱

۲۰۲۰

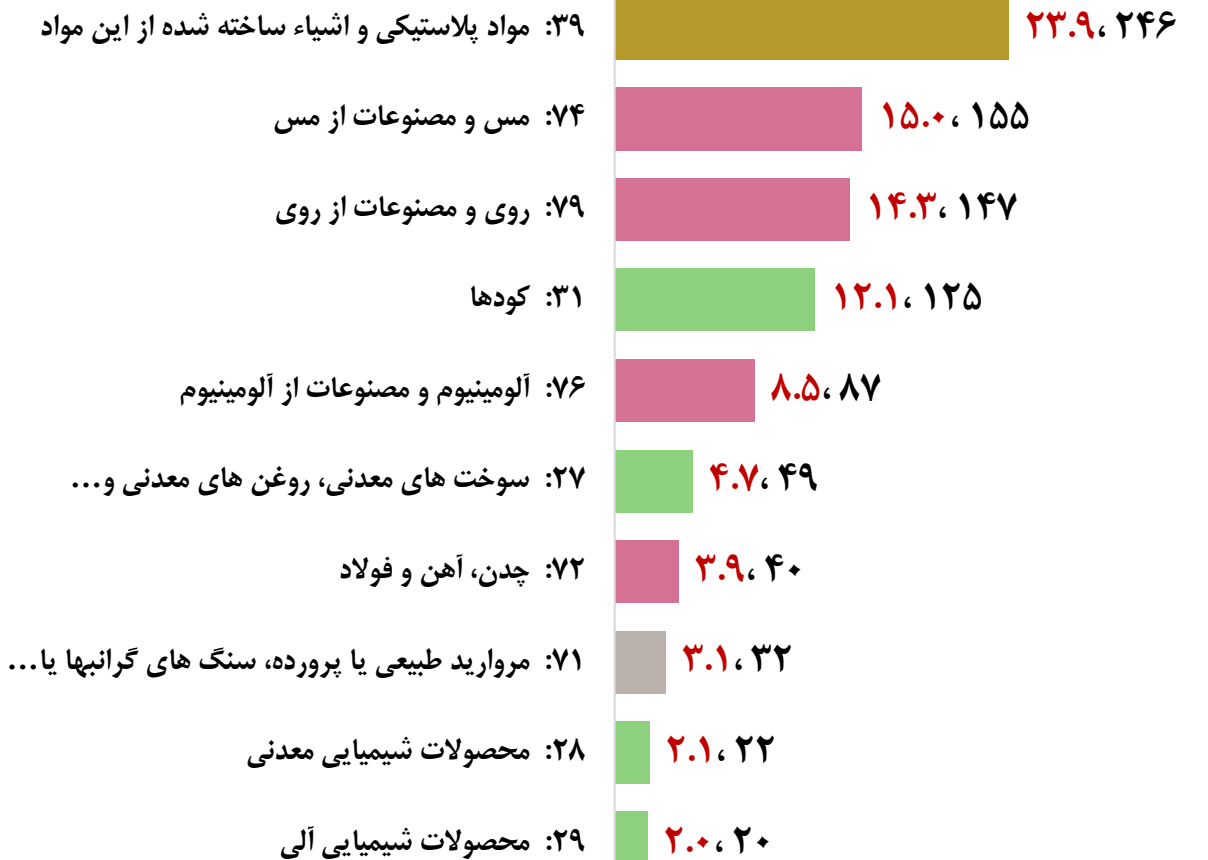
اندازه حباب‌ها ارزش صادرات ایران به ترکیه در آن گروه کالایی نسبت به کل صادرات ایران به ترکیه در سال مربوطه را نشان می‌دهد.

گروه کالاهای عمده صادراتی ایران به ترکیه بر حسب فصول

۱۰ گروه کالایی عمده صادراتی ایران به ترکیه بر حسب فصول کتاب مقررات طی سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۲۰
(میلیون دلار، درصد از کل)

۲۰۱۱

۲۰۲۰

صادرات اقلام کشاورزی و غذایی ایران به ترکیه

ایران در سال ۲۰۱۱ بیش از ۳۶ میلیون دلار محصولات کشاورزی و غذایی به ترکیه صادر کرده بود که در سال ۲۰۲۰ به حدود ۳۳ میلیون دلار رسید. به نظر می‌رسد با وجود اینکه صادرات برخی اقلام ایران طی این ۱۰ سال دستخوش تغییرات زیادی قرار گرفته، اما صادرات این اقلام کمتر کاهش یافته است.

در سال ۲۰۱۱ و ۲۰۲۰ بزرگترین فصل تعرفه صادراتی ایران به ترکیه، فصل ۸ (میوه‌های خوراکی؛ پوست مرکبات یا پوست خربزه و همانند) از قسمت ۲ کتاب مقررات (محصولات نباتی) بوده است. صادرات این فصل کالایی در سال ۲۰۱۱ حدود ۱۳.۸ میلیون دلار بوده و در سال ۲۰۲۰ به بیش از ۱۶ میلیون دلار افزایش یافته است.

دومین فصل تعرفه صادراتی ایران به ترکیه در سال ۲۰۱۱، فصل ۵ (سایر محصولات حیوانی که در جای دیگر گفته نشده) از قسمت اول کتاب تعرفه (حیوانات زنده، محصولات حیوانی)، با رقم صادرات قریب به ۱۱ میلیون دلار بوده است. این در حالی است که در سال ۲۰۲۰ صادرات این فصل تعرفه ایران به ترکیه با کاهش حدود ۸۷ درصدی مواجه شده و به حدود ۱.۳ میلیون دلار رسیده است. در سال ۲۰۲۰، جایگاه دومین فصل غذایی صادراتی ایران به ترکیه به فصل ۱۱ (محصولات صنعت آرد سازی؛ مالت؛ نشاسته و فکول، اینولین و گلو تن گندم) با صادرات حدود ۳.۵ میلیون دلاری اختصاص داشته است. در سال ۲۰۱۱ ارزش صادرات ایران به ترکیه در این فصل تعرفه صفر ثبت شده است.

از قسمت ۴ کتاب تعرفه (محصولات صنایع غذایی، نوشابه‌ها، آبگون‌های الکلی و سرکه‌ها، توتون و تنباکو و بدل و ساخته آنها) نیز بیشترین ارزش صادرات ایران به ترکیه در سال ۲۰۲۰ به فصل ۲۰ (فرآورده‌ها از سبزیجات، میوه‌ها یا از سایر اجزاء، نباتات) اختصاص داشته است. این فصل تعرفه، سومین فصل غذایی عمده صادراتی ایران به ترکیه طی سال ۲۰۲۰ بوده و ارزش صادرات ایران به ترکیه در این فصل کالایی نسبت به سال ۲۰۲۰ حدود ۵ برابر افزایش یافته و به رقم ۳.۵ میلیون دلار رسیده است.

صادرات کشاورزی - غذایی ایران به ترکیه

۲۰۱۱

هزار دلار

۲۰۲۰

۸: میوه های خوراکی؛ پوست مرکبات یا پوست خربزه و همانند ۱۳,۸۱۴	۷: سبزیجات، نباتات، ریشه و غده های زیرخاکی خوراکی ۳,۰۵۲		۲۱: سایر فرآورده های خوراکی ۳,۶۳۹
	۱۲: دانه و میوه های روغن دار، دانه و بذر میوه های	۱۴: مواد قابل بافت؛ سایر محصولات نباتی کن در جای دیگر	
	۹: قهوه، چای، ماته و ادویه		
۵: سایر محصولات حیوانی که در جای دیگر گفته نشده... ۱۰,۷۱۳			۲۲: نوشابه ها، آبگون های الکلی و سرکه ۱,۲۸۸
			۲۰: فرآورده ها از سبزیجات، میوه

۸: میوه های خوراکی؛ پوست مرکبات یا پوست خربزه و همانند ۱۶,۰۲۶			۲۰: فرآورده ها از سبزیجات، میوه ها یا از سایر اجزاء، نباتات ۳,۳۲۰
۲۳: آخال و تفاله صنایع خوراک سازی، خوراکی های آماده برای حیوانات ۲,۶۶۶			
۱۱: محصولات صنعت آرد سازی؛ مالت؛ نشاسته و فکول، اینولین و گلو تن گندم ۳,۴۴۶	۱۲: دانه و میوه های روغن دار، دانه و بذر میوه های گوناگون	۷: ۹: قهوه، چای، ماته و ادویه ۱,۰۰۲	۲۱: سایر فرآورده های خوراکی
	۱۰: غلات ۱,۱۱۱		
		۱۴: مواد قابل بافت؛	۵: سایر محصولات حیوانی که در جای دیگر گفته نشده...

واردات ایران از ترکیه به تفکیک قسمت‌های کتاب تعرفه

در سال ۲۰۱۱، سه قسمت از کتاب تعرفه که ایران در آنها بیشترین ارزش واردات را از ترکیه داشته به ترتیب قسمت ۱۶ (ماشین آلات و وسایل مکانیکی، ادوات برقی، اجزاء و قطعات آنها...)، قسمت ۱۵ (فلزات معمولی و مصنوعات از آنها) و قسمت ۱۱ (مواد نسجی و مصنوعات از این مواد) بوده است. در سال ۲۰۲۰، سهم قسمت ۱۵ کم شده و به ترتیب قسمت‌های ۱۶، ۱۱ و ۶ (محصولات صنایع شیمیایی و صنایع وابسته به آن) بیشترین ارزش واردات ایران از ترکیه را به خود نسبت داده‌اند.

بزرگترین فصل تعرفه وارداتی ایران از ترکیه در سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۲۰، فصل ۸۴ (راکتورهای هسته‌ای، دیگ‌های بخار آب گرم، ماشین‌آلات و وسایل مکانیکی، اجزا و قطعات آنها) - از قسمت ۱۶ کتاب تعرفه - بوده که در سال ۲۰۱۱ سهم ارزشی حدود ۱۸ درصدی و در سال ۲۰۲۰ سهم ارزشی حدود ۱۹ درصدی از کل واردات ایران به ترکیه را داشته است؛ اگرچه ارزش واردات ایران از ترکیه در این فصل تعرفه از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۰ حدود ۸۷ درصد کاهش داشته است.

در سال ۲۰۱۱ دومین فصل تعرفه وارداتی ایران از ترکیه، فصل ۱۵ (فلزات معمولی و مصنوعات از آنها) بوده است. اما در سال ۲۰۲۰ ارزش واردات این فصل تعرفه ۹۳ درصد افت داشته و جایگاه خود در بین فصول عمده وارداتی ایران از ترکیه از دست داده است. از سوی دیگر، فصل ۵۵ (الیاف سنتتیک یا مصنوعی غیریکسره) که در سال ۲۰۱۱ جایگاه نهم در ارقام وارداتی ایران از ترکیه را داشته، در سال ۲۰۲۰ با اینکه ارزش واردات آن نسبت به ۲۰۱۱ بیش از ۱۸ درصد کاهش داشته، اما جایگاه دوم فصول عمده وارداتی ایران از ترکیه را به خود نسبت داده است.

بخش عمده‌ای از کاهش واردات ایران از ترکیه در سال ۲۰۲۰ نسبت به ۲۰۱۱ ناشی از اعمال برخی ممنوعیت‌ها و محدودیت‌ها برای برخی اقلام، به دلیل کمبود منابع ارزی کشور طی تحریم‌ها بوده است.

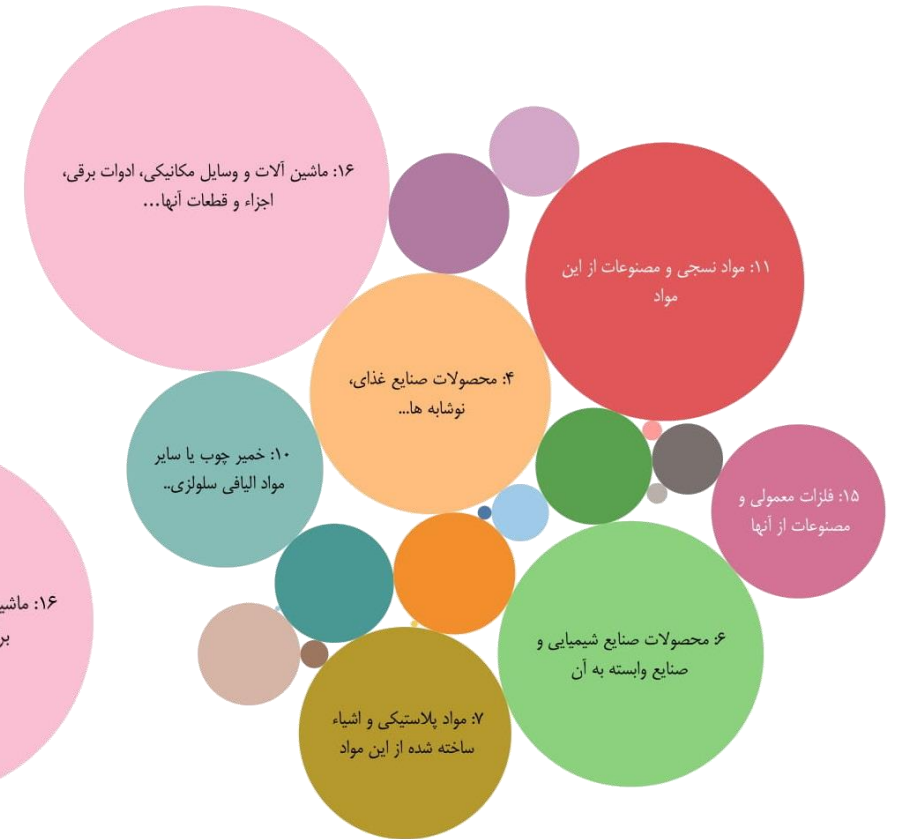
ترکیب واردات ایران از ترکیه به تفکیک قسمت‌های کتاب تعرفه

- ۱: حیوانات زنده، محصولات حیوانی
- ۲: محصولات نباتی
- ۳: چربی ها و روغن های حیوانی یا نباتی
- ۴: محصولات صنایع غذایی، نوشابه ها...
- ۵: محصولات معدنی
- ۶: محصولات صنایع شیمیایی و صنایع وابسته به آن
- ۷: مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از این مواد
- ۸: پوست خام، چرم، پوستهای نرم و اشیای ساخته شده از این مواد
- ۹: چوب و اشیای چوبی...
- ۱۰: خمیر چوب یا سایر مواد الیافی سلولزی..
- ۱۱: مواد نسجی و مصنوعات از این مواد
- ۱۲: کفش، کلاه، چتر آفتابی، عصا...
- ۱۳: مصنوعات از سنگ، گچ، سیمان،...
- ۱۴: مروارید طبیعی یا پرورده، سنگ های گرانبها یا نیمه گرانبها ...
- ۱۵: فلزات معمولی و مصنوعات از آنها
- ۱۶: ماشین آلات و وسایل مکانیکی، ادوات برقی، اجزاء و قطعات آنها...
- ۱۷: وسایل نقلیه زمینی، هوایی، آبی و تجهیزات ترابری مربوط به آنها
- ۱۸: آلات و دستگاه های اپتیک، عکاسی، سینماتوگرافی، سنجش...
- ۱۹: اسلحه و مهمات، اجزاء، قطعات و متفرعات آنها
- ۲۰: کالاها و مصنوعات گوناگون
- ۲۱: اشیای هنری، اشیای کلکسیون و عتیقه
- ۲۲: کالاهایی که در جای دیگر ذکر نشده

۲۰۱۱

۲۰۲۰

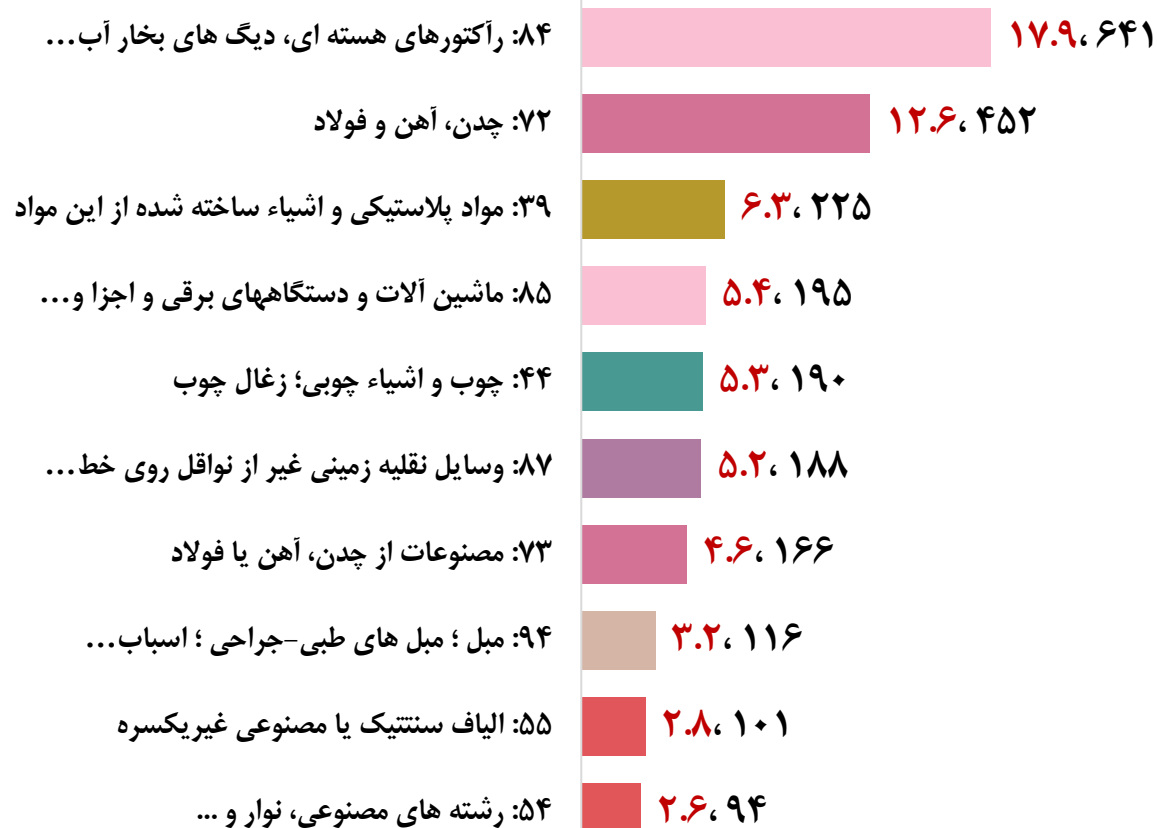

اندازه حباب‌ها ارزش واردات ایران به ترکیه در آن گروه کالایی نسبت به کل واردات ایران به ترکیه در سال مربوطه را نشان می‌دهد.

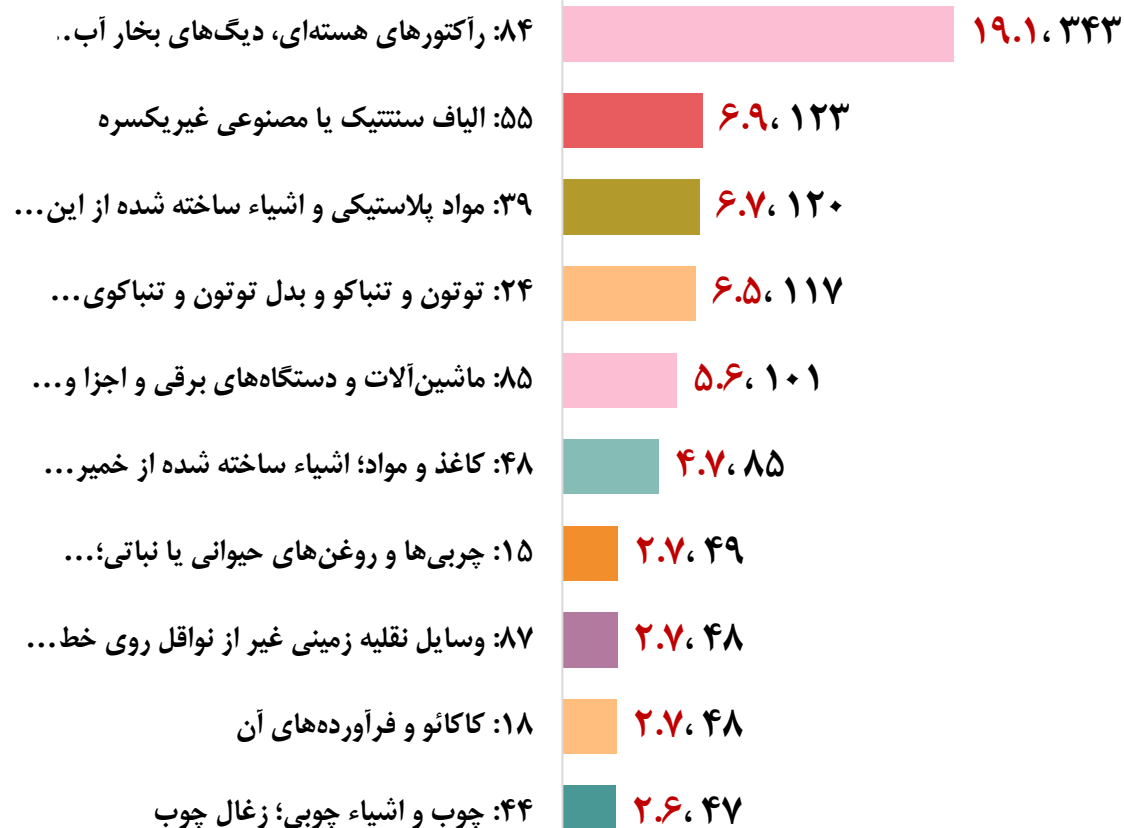
گروه کالاهای عمده وارداتی ایران از ترکیه بر حسب فصول

۱۰ گروه کالایی عمده وارداتی ایران از ترکیه بر حسب فصول کتاب مقررات طی سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۲۰ (میلیون دلار، درصد از کل)

۲۰۱۱

۲۰۲۰

واردات محصولات کشاورزی و غذایی ایران از ترکیه

در سال ۲۰۲۰ ایران حدود ۱۳۵ میلیون دلار محصولات کشاورزی و غذایی از ترکیه وارد کرده که نسبت به سال ۲۰۱۱ حدود ۳۰ درصد کاهش یافته است. در سال ۲۰۲۰ بزرگترین فصل تعرفه وارداتی ایران از ترکیه فصل ۱۵ (چربی‌ها و روغن‌های حیوانی یا نباتی؛ فرآورده‌های حاصل از تفکیک آن‌ها؛ چربی‌های خوراکی آماده؛ موم‌های حیوانی یا نباتی) از قسمت ۳ کتاب تعرفه بوده که ارزش واردات آن معادل ۴۹.۳ میلیون دلار است. ارزش واردات ایران از ترکیه از این فصل تعرفه در سال ۲۰۲۰ نسبت به فصل ۲۰۱۱ بیش از ۳ برابر افزایش یافته است. پس از آن، فصل ۱۸ (کاکائو و فرآورده‌های آن) از قسمت ۴ کتاب تعرفه، دومین فصل تعرفه وارداتی ایران از ترکیه بوده که با ارزش واردات حدود ۴۸ میلیون دلاری حدود ۳.۵ درصد رشد نسبت به سال ۲۰۱۱ را تجربه کرده است.

واردات ایران از ترکیه در قسمت اول کتاب تعرفه در سال ۲۰۲۰ نسبت به سال ۲۰۱۱ با کاهش قابل توجهی همراه بوده است. در سال ۲۰۱۱ ایران بیش از ۴۳ میلیون دلار واردات از فصل ۴ (محصولات صنایع غذایی، نوشابه‌ها، آبگون‌های الکلی و سرکه‌ها، توتون و تنباکو و بدل و ساخته آنها) و بیش از ۱۸ میلیون دلار واردات از فصل ۲ (گوشت و احشاء خوراکی) از ترکیه صورت داده بود. این در حالی است که در سال ۲۰۲۰ ارزش واردات ایران در این دو فصل تعرفه از ترکیه به ترتیب با کاهش ۹۹.۵ درصد و ۹۹.۹ درصد همراه بوده و ارزش آن تقریباً به صفر رسیده است.

همچنین، در سال ۲۰۱۱، فصل ۸ تعرفه (میوه‌های خوراکی؛ پوست مرکبات یا پوست خربزه و همانند) با ارزشی حدود ۸۳ میلیون دلار، بزرگترین فصل وارداتی ایران از ترکیه بود که در سال ۲۰۲۰ با کاهش ۹۹.۳ درصدی سهم آن از واردات ایران از ترکیه به طور قابل توجهی کاهش پیدا کرد.

واردات کشاورزی - غذایی ایران از ترکیه

۲۰۱۱

هزار دلار

۲۰۲۰

